

VEDECKÁ KONFERENCIA PRI PRÍLEŽITOSTI ŽIVOTNÉHO JUBILEA PROFESORKY DANIELY SLANČOVEJ

Martina Bodnárová

*Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta
Ul. 17. novembra 1, Prešov
E-mail: martina.bodnarova@unipo.sk*

Posledné tohtoročné júnové dni sa na pôde Prešovskej univerzity v Prešove niesli v slávnostne vedeckej atmosfére. Pri príležitosti významného životného jubilea, 70. narodenín, poprednej slovenskej lingvistky prof. PhDr. Daniely Slančovej, CSc., sa tu 28. a 29. júna 2023 pod záštitou Prešovskej univerzity, jej Filozofickej fakulty, Inštitútu slovakistiky a mediálnych štúdií (ISMŠ) a Slovenskej jazykovednej spoločnosti konala medzinárodná vedecká konferencia. Charakter konferencie bol v podstate dvojdomý, reálno-virtuálny, keďže konferenčné rokovanie bolo zároveň vysielané aj v online priestore a niektorí účastníci, ktorí nemohli byť prítomní osobne, prezentovali svoje príspevky online formou. Vďaka tejto dvojdomosti sa na konferencii mohli aj pasívne zúčastniť nielen mnohí kolegovia a dlhoroční spolupracovníci profesorky Slančovej zo vzdialenejších vedeckovýskumných pracovísk, ale aj viacerí jej súčasní či bývalí študenti a doktorandi.

Počas dvoch konferenčných dní zaznelo v dvoch paralelných sekciách 50 referátov, ktorých tematická šírka korešpondovala so širokým vedecko-výskumným zameraním jubilatky. Konferenciu slávnostne otvorila dekanka FF PU Beáta Balogová príhovorom, v ktorom uvažovala o kariérom raste žien. Na jej slová nadviazal riaditeľ ISMŠ Peter Karpinský svojím familiárnejšie i humornejšie ladeným prejavom. Životný a vedecký profil profesorky Slančovej, ako aj jej prínos pre slovenskú lingvistiku zmapovala vo svojom rozsiahlom príhovore bývalá jubilantkina doktorandka Jana Klingová. Sériu príležitostných príhovorov uzavrela svojou spontánnou spomienkovou rečou samotná jubilantka. Vyzdvihla v nej myšlienku, aké dôležité v živote je mať dobrých učiteľov a mať sa od koho učiť, pričom veľmi adresne sa poďakovala trom svojim kolegyniam a inšpirátorkám – Miloslave Sokolovej, Svetlane Kapalkovej a Terézii Kovalik Slančovej.

Nasledujúce plenárne rokovanie otvorila **Jana Hoffmannová** (Ústav pro jazyk český AV ČR) príspevkom *Otázky, diskuse, úvahy v odborném diskurzu*. Pokúsila sa

v ňom o systematizáciu fráz používaných v jednotlivých častiach kompozície vedeckého textu z rôznych vedných oblastí. Zmyslom takejto výskumnej sondy by malo byť vypracovanie tzv. frázovej banky, ktorá by mohla pomôcť jednak študentom pri písaní záverečných prác, jednak tým, ktorí v rámci rôznych kurzov učia písať české vedecké texty, a napokon aj samotným vedeckým pracovníkom. Druhý plenárny referát **Lucie Saicovej Římalovej** (Karlova univerzita v Prahe) s interogatívne formulovanou témou *Vztah kultury, stylu a stylistiky: Komunikace o ručních pracích jako vědecké téma?* bol nielen zaujímavým, ale aj vtipným kognitívnolingvistickým príspevkom analyzujúcim multimodálne komunikáty o pletení. Autorka v závere poukázala na to, že ide o dosiaľ lingvisticky nereflektovanú tému, ktorá by mohla byť zaujímavým výskumným objektom štylistiky. Tretí a posledný plenárny referát **Svetlany Kapalkovej** (Univerzita Komenského v Bratislave) s názvom *Aplikovaná jazykoveda ako súčasť logopédie* priniesol sumarizáciu jej spoločných výskumov s profesorkou Slančovou na poli detskej reči a pripomenul, aké významné výsledky sa vďaka vzájomnej spolupráci logopédie a lingvistiky dosiahli. Autorka to pripomenula v kontexte, že pôvodne sa logopedický prístup sústreďoval len na samotné dieťa. Vďaka lingvistickému prístupu, zvlášť D. Slančovej, nadobudlo význam aj rečové okolie dieťaťa.

Blok ďalších príspevkov v spoločnej sekcii uviedol referát **Martina Ološtiaka** (Prešovská univerzita) venovaný jazykovej situácii slovenčiny po roku 1989. Ukázal, že vymedzenie pojmu *súčasnosť*, presnejšie *súčasná slovenčina*, nie je také jednoduché ani jednoznačné, čo potvrdila aj neskoršia bohatá diskusia, a na príklade fenoménu koronavírusovej pandémie ilustroval, ako extralingválna realita ovplyvňuje situáciu v jazyku, čo doložil konkrétnymi príkladmi dokumentujúcimi konštituovanie osobitného koronavírusového registra. Ďalšia referujúca **Jana Pekarovičová** (Univerzita Komenského v Bratislave) poukázala na lingvodidaktické aspekty štylistickej práce jubilantky a predstavila, ako vo vlastnej praxi, pri výučbe slovenčiny ako cudzieho jazyka, využila publikáciu D. Slančovej *Praktická štylistika*. Daný blok uzatvoril referát z oblasti jazyka médií. **Juraj Rusnák** (Prešovská univerzita) v ňom prítomným pod trochu exotickým názvom *Od napodobňovania k závratu: mimikry a ilinx v súčasných stratégiách moderovania* načrtnol rôzne aspekty moderovania a uvažoval nad možnosťami klasifikácie moderovania, čo doložil aj príkladmi zo slovenskej mediálnej praxe. Obsahovú náplň tretieho spoločného rokovacieho bloku tvorili v dôsledku náhlej absencie jedného referujúceho iba dva príspevky z tematicky dosť odlišných oblastí. **Petr Mareš** (Karlova univerzita v Prahe) si v tom svojom nesúcom názov *Slova o obrazech: Ke stylu výtvarné publicistiky Josefa Čapka* položil na úvod otázku, ako môžeme prostredníctvom jazyka reprezentovať znakové systémy, ktoré sú nejazykové. Prostredníctvom analýzy výtvarných esejí a kritiky J. Čapka sa následne na túto otázku pokúsil odpovedať. V jeho odpo-

vedi sa objavili alternatívy ako priestorové pomenovania, dynamizácie, deminutíva, synestézie či metafory a prirovnania. **Martina Ivanová** (Prešovská univerzita) svojím príspevkom *K čomu sa prikláňajú a kam sa šplhajú. Enklitiky a ich slovosledné variácie v slovenčine* tematicky nadväzovala na pilotné fonetické výskumy jubilatky. Zvoliac si kombinovanú výskumnú metódu, korpusovú analýzu a dotazníkový prieskum, pokúsila sa istým spôsobom aktualizovať zistenia J. Místrika o slovoslede z práce *Slovosled a vetosled v slovenčine* (1966), pričom sa zamerala na slovosled enklitik.

Druhá časť popoludňajšieho rokovania prvého konferenčného dňa už prebiehala vo dvoch paralelných sekciách. V rámci tej prvej mali výraznejšie zastúpenie aj online príspevky. **Jasňa Pacovská** (Technická univerzita v Liberci) v príspevku *Několik poznámek o stereotypech – jazykových a pedagogických* vychádzala z chápania stereotypov poľského lingvistu J. Barmińského, teda že ide o súbory konotácií majúce naratívnu povahu, a problematiku stereotypov ilustrovala na vedeckých textoch D. Slančovej. Koncept jazykovej krajiny bol dominantou online príspevku **Lucie Jílkovej** (Ústav pro jazyk český AV ČR). Charakterizovala v ňom jazykovú krajinu jednej pražskej ulice so zreteľom na oslovenie, viacjazyčnosť a slovesné formy. Reflektovala aj pragmatické funkcie a žánrovú charakteristiku textov tejto jazykovej krajiny. Mimoriadny záujem a bohatú diskusiu, aj v kuloároch, vzbudil online príspevok **Mareka Dobeša** (Spoločenskovedný ústav SAV) s názvom *Jazyk a umelá inteligencia*. Predstavil v ňom jazykové modely umelej inteligencie a vysvetlil princíp ich fungovania, pričom sa zameral na model GPT. Upozornil predovšetkým na to, že texty generované umelou inteligenciou sa dostávajú medzi ľudí a majú vplyv na bežný jazyk. Tak vzniká akoby nová jazyková norma a nateraz nie je jasné, ako táto norma bude ovplyvňovať používanie bežného jazyka, produkciu nových textov či učenie sa jazyku a opravu jazykových chýb. **Terézia Rončáková** (Katolícka univerzita v Ružomberku) v rámci svojho referátu realizovala sondu do vzácneho archívneho materiálu samizdatového časopisu *Zrno* a predstavila profil jeho štyroch čísel, konkrétne exponovala žánrovú charakteristiku textov na báze žánrotvorných kritérií – kompozičného, formálneho, jazykového a funkčného, kde poukázala na dominanciu výchovnej funkcie, v dôsledku čoho dochádzalo v časopise k hybridizácii textov. P. Odaloš s V. Gondekovou reprezentovali nielen rovnaké pracovisko (Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici), ale prezentovali aj spoločnú tému, a to problematiku kozmoným. Kým **Pavol Odaloš** predstavil najmä základné východiská výskumu kozmoným a zameral sa na reálne kozmonymá, **Veronika Gondeková** uvažovala o možnosti výskumu fiktívnych, umelých, resp. nepravých kozmoným v popkultúrnych fenoménoch, akým je aj Star Wars.

Domáce vedecké pracovisko jubilatky v rámci prvej paralelnej sekcie zastupovali príspevky J. Dudášovej, O. Magyar a M. Imrichovej. Výsostne jubilejne bol

ladený príspevok **Júlie Dudášovej**, kde prepojila jubileum D. Slančovej so 70. výročím založenia Inštitútu slovakistiky v Prešove. V druhej časti príspevku sa z pozície editorky zamerala na kompendium významnej osobnosti prešovskej slovakistiky, profesora Štefana Tóbika, o gemerských nárečiach, ktoré majú zásadný význam pre výskum dejín slovenského jazyka. **Olha Magyar** sledovala ústne a písomné slovenské prejavy ukrajinských študentov stredo európskych štúdií na FF PU v Prešove a použitie štylisticky príznakových prvkov v nich, najmä neadekvátne použitie hovorových a slangových slov, archaizmov a hypokorizmov v akademickej komunikácii. Posledný príspevok prvej sekcie tematicky načrel do právnej komunikácie. **Mária Imrichová** v spolupráci s **Monikou Turočekovou** (Univerzita Komenského v Bratislave) predstavila text notárskej zápisnice, pričom najskôr zaradila notársku zápisnicu medzi právne žánre a porovnala ju s klasickou zápisnicou a následne popísala kompozíciu, lexiku, syntax aj morfológiu notárskej zápisnice.

Tematickou pestrosťou sa vyznačovali aj referáty druhej paralelnej sekcie. Otvoril ju príspevok **Dariny Antoňákovej** (Prešovská univerzita), ktorý pertraktoval hovorovosť v súčasnej ruskej publicistike so zameraním na nižšiu hovorovú lexiku. **Miroslava Gavurová** (Prešovská univerzita) sa zasa prostredníctvom Mikovej koncepcie výrazových kategórií snažila exaktnejšie vystihnúť, čo jej prekáža na slovenskom preklade anglicky písaného románu Richarda Osmana *Štvrtkový klub detektívov*. Pri tejto explikácii sa jej podarilo do prekladateľského procesu a do hľadania vhodných ekvivalentov zapojiť aj prítomných poslucháčov. **Miloš Horváth** (Univerzita Komenského v Bratislave) vo svojom referáte *Inkluzívnosť (jazyka) eseje* oprášil jednu z prvých jubilančných výskumných tém, pričom vychádzal zo svojho vyše osemnásťročného výskumu esejistických textov. Ako slovenský pendant príspevku J. Hoffmannovej možno vnímať referát **Michaely Mošatovej** (Univerzita Komenského v Bratislave) *Interaktívnosť ako špecifikum študentských odborných textov*. Slovenská lingvistka analogickú problematiku ilustrovala na študentských textoch získaných v rámci činnosti centra Studia Academica Slovaca. Ukážku „mäkšej“ konverzačnej analýzy ponúkol prítomným bohemista **Jiří Zeman** (Univerzita Hradec Králové), a to v rámci rozboru vybraného krátkeho naratívneho príbehu z istého dievčenského časopisu, pričom reflektoval zvlášť genderové stereotypy.

Príspevok **Petra Karpinského** (Prešovská univerzita) *Využitie komunikačného registra v komikse Radostná správa (P. Gärtner – J. Balogh)* exponoval tri typy interakcie, na pozadí ktorých autor identifikoval spoluprácu prvkov rôznych komunikačných registrov v komiksovom texte. Druhý paralelný blok a súčasne i celý prvý konferenčný deň uzatvorili dva príspevky dvoch mladých prešovských doktorandiek. **Ivana Tomečková** (Prešovská univerzita) prítomným vysvetlila fungovanie emotikonov ako prostriedkov komunikačnej interakcie na platforme Twitch, ktorej

je členkou. **Petra Juhásová** (Prešovská univerzita) zasa predstavila špecifickú problematiku hedgingu a prezentovala svoju sondu do fungovania hedgingových stratégií v hovorených komunikátoch slovenského politika Petra Pellegriniho.

Bodku za vedeckým programom prvého dňa konferencie dala slávnostná recepcia, kde profesorka Jana Hoffmannová pokrstila najnovšiu publikáciu vzniknutejšiu pod taktovkou jubilantky – dvojdielnu vysokoškolskú učebnicu *Úvod do štúdia interaktívnej štylistiky*, ktorú už reflektovali vo svojich príspevkoch počas rokovania viacerí referujúci.

Program druhého konferenčného dňa sa začal rokovaním v paralelných sekciami. Otvoril ho blok prevažne športovolingvisticky orientovaných referátov lingvistov z domáceho prešovského prostredia. J. Mergeš a M. Kraviarová spracovali hokejovú tému, pričom **Josef Mergeš** sa zameril na aspekt hegemonnosti v jazyku mediálneho športu, čo sledoval na materiáli žurnalistických textov aj audiovizuálnych výstupov v súvislosti s Majstrovstvami sveta v ľadovom hokeji 2022, a **Marianna Kraviarová** zasa na zvukovú štylistiku hokejových komentátorov. Svoj príspevok založila na exaktných údajoch získaných z fonetických analýz segmentálnych a suprasegmentálnych prostriedkov v reči rozhlasového a televízneho komentátora toho istého hokejového zápasu. **Jana Klingová** svoju takpovediac etablovanú výskumnú tému emócií v jazyku tentoraz zúžila na texty, ktoré tematizujú šport v médiách, konkrétne si vybrala texty denníka *Pravda* a sledovala kolokácie lexémy *emócie* v ich titulkoch. Príspevok prešovskej slovakistky **Veroniky Gregovej** sa venoval v slovenskej lingvistike už mnohokrát pertraktovanej problematike používania nereflexívnych posesívnych pronomín namiesto reflexívneho pronomenu *svoj*, teraz však na materiáli marketingovej komunikácie, presnejšie emailových reklamných komunikátov.

Na jubilantkin výskum variet hovorenej podoby slovenčiny nadväzoval príspevok **Gabriely Múcskovej** (Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV; Univerzita Komenského v Bratislave) so zážitkovým názvom „*Kde to bolo este aj tak snehuliakovito rozdelené?*“ *Od variet jazyka k varietám lingvistiky*. Autorka v ňom predstavila výsledky svojho desaťročného skúmania foriem a motívácií vedomej aktualizácie nárečí a ľudovolingvistických výstupov i význam laických lingvistických aktivít ako osobitných variet lingvistiky. Pragmalingvisticky bol orientovaný príspevok *Pochvala a sťažnosť on-line: manažovanie spokojnosti klienta v globalizovanom turizme*, ktorý vznikol v dvojautorstve **Milana Ferenčíka** a **Zuzany Novákovej** (Prešovská univerzita). Autori v ňom na základe analýzy exponovaných komunikačných funkcií výpovedí z internetových komunikátov, kde klienti vybraného hotela reagujú na poskytnuté hotelové služby, ako aj použitých výrazových prostriedkov a komunikačných stratégií dospeli k záveru o posilňovaní pozitívneho sebaobrazu a o oslabovaní negatívneho sebaobrazu poskytovateľa hotelových služieb. **Jaroslava Rusinková** (Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV) v príspevku *Jazyková diskriminácia ako*

interakčná činnosť ponúkla výsek zo svojej pripravovanej publikácie a zamerala sa na identifikáciu konkrétnych prejavov jazykovej diskriminácie v publicistických, hovorových a esejistických, resp. blogových komunikátoch, ako aj na demonštrovanie rôznych spôsobov, prejavov aj intenzity navodzovania nerovnosti. **Jana Wachtarczyková** sa pokúsila priblížiť relatívne nový fenomén tzv. záujmových webov, konkrétne si vybrala portál Československej filmovej databázy (ČSFD) a ponúkla prítomným svoj lingvistický interpretačný pohľad na laické recenzie a reakcie na nový film *Invalid*. Rokovanie v prvej paralelnej sekcii uzavrel príspevok V. Smolákovskej s názvom *Publicistické interview v rozhlase*, kde sa autorka na konkrétnych príkladoch z rozhlasového vysielania snažila prezentovať aktuálne realizácie a druhy rozhlasového publicistického interview.

Druhej paralelnej sekcii tematicky dominoval výskum detskej reči. Z domáceho prešovského prostredia boli takto zamerané príspevky K. Vužňákovskej, A. Brestovičovej a L. Regrutovej. V centre pozornosti príspevku **Kataríny Vužňákovskej** stálo porozumenie multimodálnemu textu dieťaťom mladšieho školského veku, pričom autorka prezentovala nateraz len čiastkové výsledky výskumu zameraného na vzťah rozumového a zmyslového, jazykovej a percepčnej skúsenosti, resp. na vzťah slova a obrazu/zvuku v digitalizovanej podobe. Referát **Alexandry Brestovičovej** kontinuálne nadväzoval na doterajšie výskumy pedagogickej komunikácie v slovenskej a českej lingvistike a bol zacielený na analýzu neverbálnej komunikácie, presnejšie gest učiteľa, ktoré používa pri výučbe žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Autorke sa analýzou potvrdilo, že pozitívna klíma v triede sa dosahuje súhrou verbálnych a neverbálnych prostriedkov. Reči moderátora orientovanej na dieťa sa venoval príspevok **Lenky Regrutovej**, ktorá, využívajúc najnovšiu didaktickú publikáciu jubilatky, ukázala fungovanie registrovej interferencie v registri moderátora v rámci rôznych relácií pre deti. Príspevok **Terézie Horskej, Andreja Mentela a Moniky Nemcovej** (Univerzita Komenského v Bratislave) sledoval slovnú zásobu detí v predškolskom veku. Cieľom autorov bolo porovnať, či existujú signifikantné rozdiely vo výkonoch v lexikálnom teste v papierovej a v tabletovej verzii. Výskum priniesol zistenie, že spôsob administrácie neovplyvňuje výkon v lexikálnom teste, avšak tabletová verzia sa ukázala ako motivujúcejšia. Na slovnú zásobu ako dôležitý diagnostický marker vývinovej jazykovej poruchy upozornil príspevok **Martiny Zubákovskej a Agáty Gálovej** (Univerzita Komenského v Bratislave) venovaný výskumu slovnej zásoby detí mladšieho školského veku. Napokon samostatný príspevok **Andreja Mentela** *Psychometrická analýza a predbežné normy ku skrátenej verzii Testu komunikačného správania* oboznámil prítomných s procesom kreovania exponovaného testu určeného na sledovanie aktívnej aj pasívnej slovnej zásoby detí a ukázal, že pre oba aspekty slovnej zásoby je skrátená verzia TEKOS vhodným a dostatočne spoľahlivým meracím nástrojom.

Ostatné referáty druhej paralelnej sekcie sa už tematicky rozbiehali k iným lingvistickým problémom. **Zuzana Popovičová Sedláčková** (Univerzita Komenského v Bratislave) sa venovala interpretácii atypických kontextov obsahujúcich pôvodne deiktické výrazy *hore* a *dole*; **Ladislav Janovec** (Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem; Technická univerzita v Liberci) si v referáte nazvanom *Dezoláti, chcimírové, demokrati, sluníčka a internetové svaly aneb ti druzí* na materiáli získanom zo sociálnych sietí všimal jazykové prostriedky, ktoré sú dokladom depreciatívnych tendencií spojených s príklonom k jednej z dvoch opozičných skupín, ktoré sa v súčasnosti vytvárajú v súvislosti s vyhrotenou situáciou na domácej a svetovej politickej scéne; a **Radka Holanová** (Karlova univerzita v Prahe) načrela do bežnej komunikačnej sféry, konkrétne do elektronickej komunikácie študentov, kde sa pokúsila lingvisticky reflektovať fenomén tzv. hlášok, zamerala sa pritom najmä na také hlášky, ktorých pretextmi sú nové médiá (filmy, videá).

Popoludní sa konferenčné rokovanie znovu zlúčilo do jednej sekcie, kde sa napokon aj celá konferencia uzavrela. Jej posledné dva tematické bloky boli opäť veľmi rozmanité. Otvoril ich príspevok **Jonathana Eddyho** a **Milana Ferenčíka** (Prešovská univerzita) zameraný na koncept jazykovej krajiny a na nový fenomén tzv. krízového značenia, ktorý sa v slovenskej mestskej jazykovej krajine objavil v súvislosti s vojenským konfliktom na Ukrajine a s príchodom utečencov z Ukrajiny. Didaktickú problematiku opäť exponovala **Anna Timková Lazurová** (Prešovská univerzita) v referáte *Tvorivé písanie ako prostriedok vnútropredmetovej integrácie (v kontexte vyučovania slovenského jazyka a literatúry)* a do problematiky literárnej komunikácie prítomných voviedol referát **Vladimíry Vrajovej** (Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici), ktorý sledoval výrazové prostriedky básnickej kritiky na materiáli Hviezdoslavovej spoločenskej lyriky. Fungovanie živých mien v komunikácii detí s rôznymi komunikačnými partnermi v Starej Turej si v onomasticky orientovanom príspevku všimal **Miroslav Kazík** (Univerzita Jánosa Selyeho v Komárne).

Záverčný tematický blok konferencie patril príspevkom troch prešovských lingvistiek. **Martina Bodnárová** sa prostredníctvom analýzy hovorených dialogických komunikátov z vyučovacích hodín spevu a z majstrovských speváckych kurzov pokúsila načrtnúť lingvistické parametre osobitného komunikačného registra operného speváka. Príspevok **Sone Rešovskej** bol zasa sondou do spôsobov tvorenia súčasných a najsúčasnějších publicizmov v dvoch typologicky odlišných jazykoch – slovenčine a angličtine. Koncept analýzy chýb využila vo svojom výskume **Stanislava Spáčilová**, pričom jej referát bol zacielený na sledovanie kolokačných chýb v používaní verb v komunikátoch ukrajinských študentov učiacich sa slovenčinu. Podobne ako mnohí iní referujúci, ani S. Spáčilová v závere svojho príspevku nemohla „neprepnúť“ z registra vedeckého do toho súkromného, ba osobného, vďaka

čomu v konferenčnom finále nechýbali slzy, dojatie, nostalgia, ale ani standing ovation jubilantke a osobnosti slovenskej lingvistiky par excellence.

Zhmotnením množstva nových vedeckých poznatkov a podnetov z rozmanitých lingvistických okruhov, ktoré na konferencii zazneli z úst vyše päťdesiatich domácich i zahraničných lingvistov, ako aj dôstojnou spomienkou na toto nielen vedecké, ale aj oslavné podujatie bude zborník príspevkov, ktorý pre slovenskú lingvistickú verejnosť pripraví Prešovská univerzita v budúcom roku.